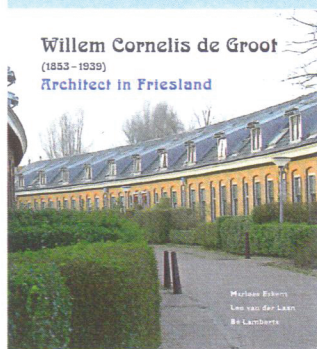

loes Eskens, Leo van der Laan en amberts, Willem Cornelis de Groot (1853-1939): Architect in Friesland. Overij Frieze Pers Boekrij, 2009, blz., ISBN 978 90 330 0807 8, € 19,50.

Anja Reenders met foto's van Norma van der Horst, Versteende Welvaart, Amsterdamse School op het Hoogeland, Leeuwarden (Noordboek) 2007, 165 p. (ISBN 978 90 330 0653 1) € 16,50.

Theo Kralt, Wietse Klukhuhn, Peter van der Ros, Levende monumenten. Geschiedenis, instandhouding en hedendaags gebruik van Utrechtse binnenstadkerken, Ootmarsum (van der Ros Communicatie) z. j. (2008?), 319 p., (ISBN 978 90812849 3 6)

Mieke Bus, Ben de Vries (red.), Monumenten van Romeins Nederland. Beschermingsagenda Archeologie 2008, Zwolle (Waanders) 2008 (i.s.m. de Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten), 87 p. (ISBN 978 90 400' 8569 9).

'figuur van groote betekenissen', zo schreef het Leeuwarder Nieuwsblad architect Willem Cornelis de Groot (1853-1939) bij zijn overlijden in 1939. Een architect van wie het oeuvre uitsluitend uitsteeg boven het werk van zijn tijdgenoten. Met zijn architectuur heeft hij – direct en indirect – in belangrijke mate het aanzicht van steden, dorpen en het platteland in Friesland omstreeks 1900 bepaald. Karakteristieke bouwwerken als het bema Gasthuis (1906), het Diaconenhuis (1894) en de Hollanderwijk (1905) zijn slechts enkele topstukken van het oeuvre van De Groot, die ook in de woonhuizen, kerken en volkswoningcomplexen op zijn naam staan.

De biografie van deze man die het vak van timmerman leerde bij een dekskistenmaker in Zaandam en wiens werken nu alweer honderd jaar het gezicht van Leeuwarden domineren, is in boekvorm verschenen. In deze publicatie presenteren Marloes Eskens, Leo van der Laan en Bé Lamberts het resultaat van jarenlang onderzoek. Centrale onderwerpen zijn het levensverhaal van De Groot, de wereld waarin hij werkte en zijn belangrijkste werken. Uiteraard bevat het boek een overzicht met de bijna tweehonderd bouwprojecten van De Groot. In Monumentendag 2009 zal in Leeuwarden eveneens in het teken van deze architect.

Het exemplaar van dit boekje dat ik in bezit kreeg was er één van de vierde druk. Dat zal stellig mede liggen aan de originele en aantrekkelijke vormgeving, maar ook aan de manier waarop de auteur, een jonge kunsthistorica, haar werk heeft aangepakt. Zij biedt een gewetensvolle inventarisatie met veel aandacht voor constructieve en decoratieve details en korte levensbeschrijvingen van negen van de belangrijkste betrokken architecten. Daarnaast geeft zij in feite veel meer dan de titel belooft. De inleiding geeft een duidelijke karakteristiek van de Amsterdamse School en van haar uitstraling naar Groningen en het Groningerland, 'nergens op zo'n grote schaal' als elders buiten de hoofdstad. Onder de bouwwerken waarvan men een goede indruk krijgt zijn er niet alleen op het Hoogeland, voor deze auteur het gebied ten Noorden van 'Stad', maar ook elders in de provincie, zoals de voormalige Rijks-HBS in Ter Apel van Gert Westerhout. Ook is er markant werk in de stad Groningen van onder anderen Siebe Jan Bouma en Evert van Linge. De belangrijkste door de Amsterdamse School beïnvloede architect die op het Hoogeland heeft gewerkt is wel Egbert Reitsma (1892-1976) geweest, die in totaal meer dan veertig godshuizen op zijn naam heeft staan. Hier worden uitvoerig behandeld zijn stoere kerken te Bedum en Appingedam. Het sluitstuk van dit boekje wordt gevormd door acht fiets- dan wel wandelroutes.

Dit boek betreft de oudere binnenstadskerken in Utrecht, voor zover tegenwoordig eigendom van reformatische kerkgenootschappen (men mist er dus de huidige Rooms-katholieke kathedraal). Het is in de eerste plaats bedoeld als geschenk voor de meelevende kerkleden. Vooral ook door de afbeeldingen (voor het merendeel naar artistieke foto's van Maarten Buruma) wordt men gewaar welke schatten nog in de Domstad bevinden. Men kan ook constateren dat de beschreven gebouwen zich over het algemeen in goede staat bevinden; dit is vooral het gevolg van recente restauraties, waarvan zeker genoemd moet worden de campagne waarbij vijf Hervormde kerken vrijwel gelijktijdig werden aangepakt.

Ik heb uit dit boek veel geleerd, omdat vele predikanten, koster en beheerders aan het woord komen over de lusten en lasten van het beheer van 'hun' kerk. Zeer informatief vond ik ook de bijdrage van Mart van der Sterre, directeur van de Stichting Kerkelijk Kunstbezit in Nederland over het 'roerende religieuze erfgoed van de Utrechtse binnenstadskerken'. Wie de uitzonderlijke religiegeschiedenis van Utrecht kent zal het niet verbazen dat daarvoor de belangrijkste schatkamer is de Oudkatholieke kathedraal van Sint Gertrudis. Deze wordt als gebouw in dit boek niet besproken, maar is wel vertegenwoordigd met twee interieurfoto's.

Onder de ruim 1400 archeologische monumenten die in Nederland op het ogenblik van de uitgave van dit boekje overheidsbescherming genoten herinnert het leeuwendeel aan de Romeinse Tijd. Een inleidend hoofdstuk biedt een prikkelend overzicht van de Nederlandse pre- en protohistorie. Daarna worden veertien archeologische monumenten van (Gallo-)Romeinse oorsprong in het gebied van de Limes – ooit de Rijksgrens – voorgesteld. Er zijn bekende objecten onder, zoals de tempels onder en bij de oude parochiekerk van Eist en de Romeinse en vroeg-middeleeuwse bouwresten onder het Utrechtse Domplein. Veel minder bekend zijn naar mijn indruk de meeste archeologische monumenten in het gebied van de Leidse Rijn. Minister Plasterk is voornemens deze veertien aan te wijzen als Rijksmonument.

Hetzelfde wil hij doen met negen 'niet-Romeinse objecten en gebieden', waaronder een deel van de rede van Texel waar interessante scheepswrakken liggen. Deze negen passeren ook kort de revue. Temidden van de goed gekozen illustraties is een zeer uitzonderlijk verkeersbord afgebeeld: op de plaats van een Romeinse villa en een Merovingisch grafveld mogen geen metaaldetectoren worden gebruikt.

Deze uitgave is voor iedereen die wil weten wat er in de Nederlandse archeologie omgaat.

Philip Bosscher